

Nemzeti Társalkodó.

KOLOZSVÁRT

50-ik szám.

PÉNTEKEN,

Dec. 13-án

1

8

4

4.

Tartalom Borrow spanyolhoni utazásából: Gibraltár. Töredékek egy talált gyermek életéből.

Borrow spanyolhoni utazásából.

Gibraltár.

Nem igen lehetett volna alkalmasabb egy helyet találni, honnan Gibraltárt és lakosait tanulmányozzam, mint a' hol másnap reggeli tíz órakor voltam. Egy kis padon ülék, szembe, a' csapház rácszatáival, éppen az ajtó mellett azon vendégfogadó bejáráshelyén, mellyben kevés időre megszáltam; kilátásom volt a' piacra, a' börzére, 's mind arra, mi ottan végbement, 's csak szemeim kellett' fölvetni, hogy kényemre szemlélhessem a' bámulat gerjesztő hegyet, melly a' város felett néhány ezer láb magasra emelkedik. Egyszersmind szemügyre vehettem minden ki 's bejárt e' házban, mellyben a' város legnépeseb utczája melletti fekte miatt, a' közlekedés nagy vala. Szemem és fülem untig el volt foglalva. Mögöttem állott az én derék barátom Griffiths, a' jó kedvű vendégfogadós, kiről a' jelen alkalommal említnem kell pár szót; ámbár több ízben is rajzoltatott ő, még pedig jobb tollak által az enyémnél. Ki még nem ismeri őt, képzeljen egy körül belől ötven éves férfit, leg-

akább hat lábnyi magas, negyedfél mázsát nyomó testtel, igen virágzó színű, őszinte arcuallattal, 's élénk- és hamis, de egyszersmind jó szívűséget kifejező szemekkel. Ő fehér pantalon, fehér frakot és fehér kalapot visel, 's valójában egészen fehér, sima wellingtonját és vörös arcát kivéve. Korbácsot hordoz hóna alatt, mi rendkívül ismerhetővé teszi külső személyiségét, melly inkább mutat egy urat, ki a' newmarketi uton csupán az utazók 's pénzök iránti szeretetből tart vendégfogadót, mint a' szirthegynek egy lakosát. Mindazáltal maga is azt állítja, hogy ő „szirthegygyék“, 's nem is igen fogod ezt kételni, midőn az angolon kívül, mellyet szélesen 's az ő született szőzejtésén ejt, spanyolul, sőt szükség esetében genuai nyelven is hallod őt beszélni, 's az utóbbi korántsem gyermekjáték beszélni, részemről soha sem tudtam azt megtanulni. Ő jeles ló ismerő, 's vannak olykor olykor berber ménéi, mellyeket fiatal kézbe, sőt kitanult véneknek is el tud szerezni; mert nincs olly sovány, hunyászodó, feketesárgás arczu, hiuzszemű zsidó Fez tartományból, ki képes volna őt valamelly alkun rászédni, vagy a' birtokában levő ötven ezer sterlingekből csak egy fontot is tőle elcsalni, 's mind e' mellett soha nem kell feledned, hogy ő egyenes szívű mind azok iránt, kik ő vele becsületesen bánnak; azt sem szabad még feledned, hogy ő kölcsönő

neked pénzt, ha mivelt ember vagy és megszorultal; de bizonyos lehetsz felőle, hogy akitől megtagadja kérését, annál nem minden fog egészen helyén lenni, mert Griffiths jól ismeri embereit, 's nem enged bolondot üzni magából.

Azon kevés idő alatt míg a' fogadó padján ülök, szörnyű sok portert (londoni erős ser) ittak meg szemeim előtt. A' rácsozat előtti átmenet mindig tömve volt katonatisztekkel, kik itt frissítót vettek, enyhíteni magukat, mire a' rekkenő hévség kéngeté vagy is édesgeté őket, mialatt sokan kisszerű berber méneken, mellyek Gibraltárban nagy számmal találtnak, jövének az ajtóhoz nyargalva. Mindnyájan baráti-lábon látszottak lenni a' gazdával, kivel néha ez vagy amaz mén jelességei felett szólának, 's kinek tréfáit mindig leirhatlan tetszéssel fogadák. Valami rendkívül érdeklő, 's vonzó rejlett ez ifju emberek viselete- és személyességében, kiknek legnagyobb része még nagyon fiatal vala. Átaljában, az angol haditisztekről, ugy hiszem, közönségesen ellehet mondani, mikép személyes külső, 's finom erkölcsök tekintetében, a' világ minden haditisztei között, övék a' babér. Való ugyan, hogy az orosz császári testőrsereg tisztjei, főleg azon három pompás ezredké, mellyek Priberjensky, Simeonsky, 's Finlansky Polks nevet viselnek, jórészt mérközhetnek az utolsó pontig a' britt hadsereg színével; mindazonát nem kell feledni, hogy ezen ezredék a' szláv nemesség legszebb virága által vezéreltetnek, fiatal emberek által, kik éppen kitünő szép termet, 's jeles szellemi tehetségeikért kiválasztvák; míg e' szép fürtű angol-szász ifjak között, kiket magam körül láték összegyűlni, hihetőleg egyetlen egy sem volt ősi nemes családú, vagy büszke főrangú nevet viselő, 's a' helyett, hogy egy magányuralkodó dölýfének hizelgeni vagy pompafényét emelni lettek volna kiszemelve, bizonyosan egy sereg hadi rang után vágyók sorából valának minden különbség nélkül kikapva, 's hazájok szolgálatában egy távol levő 's egészségtelen gyarmatba küldve. Mind e' mellett is olyanok valának ők, kikre büszke leheté hazájok, mert deli szép ifjaknak látszottak, bátorság ülve homlokukon, szépség és ép erő arcukon, 's értelmiség világos barna szemökben.

Kicsoda az, ki megállapodék most az ajtó előtt, a' nélkül hogy belépne, 's megszó-

litja a' gazdát, ki tiszteletteljes üdvözléssel közelg feléje. Nem közönséges ember, vagy külsője meghazudtolja őt erősen. Öltözete elég egyszerű; egy hegyes tetejű, széles lekonyult karimájú spanyol kalap — igazi Sombrero — parket pantalon 's kékszinű huszár dolmány; — ámde mi jól áll ez az öltözet egyhez a' legnemesb alakok közül, miket valaha életemben csak láttam. Különös tisztelet és álmélkodással szemléltém őt, míg nyájas mosolylyal, 's jó spanyol nyelven tréfalkozott egy szemtelen szirthegyi ficzkóval, ki egy iszonyu bogamentet vagy hitvány tengeri rákot tartta kezében, mellyet szeretett volna vele megvétetni. Ő csak nem óriási magos volt, szinte három hüvelykkel haladva meg jó testes gazdát is, mégis a' legszebb athletai idomokkal bíró, 's karcsu mint a' dovrefieldi jegenye. Mintegy ötvenöt éves lehetett, mi érett méltóság bélyegét nyomá arczára, melly görög szobrásztól látszék faragva, 's mégis fekete volt haja, mint a' norvégiai holló tollai, 's olyan a' bajusza is, melly gyönyörűen képzett ajkát köríté. Görög öltözékben, 's a' Trója előtti csatamezőn váltig Agamemnonnak tartottam volna. „Az a' férfiu tábornok?“ kérdém egy törpe különös alakú személytől, ki mellettem ült, mohón olvasva egy hirlapot. „Ez az ur,“ susogá nekem selypegve „a' gibraltari alkormányzó.“

Kivül az ajtón kétfelől néhány sajátságos kinézésű embert láték heverni, vagy ácsorogva a' falhoz támaszkodni. Legfőbb ruhájok valami kék öltöny volt, némileg hasonló a' blousethoz, mellyet északi Franciaországban a' pórok viselnek, de nem olly hosszú; egy bőr-öv szorítá testökhöz, 's czomb középig ért. Meztláb voltak, ugy hogy alkalmam volt szemlélni lábikrájikat, mellyek természetkívüli nagyoknak látszának. Fejökön fekete gyapju sapkát viseltek. Megszólitám a' legizmosabbat ezen emberek közül, egy barnaszin képű negyvenéves férfit, hogy kik volnának. Azt felelé: Hamalos. Tudtam hogy e' szó arab, melly nyelven az emelöt, terehordót jelent; mindjárt a' más pillanatban láték egy illy embert szörnyű nagy tereh alatt, melly akár egy tevének is megtörhette volna hátgerinczét, a' téren keresztül tántorgani. Viszont az én barnaszeg barátomhoz fordulva kérdém, honnan való, 's felelé, hogy ő Mogadorban, Berberiában született, de élte legnagyobb részét Gibraltár-

ban töltötte. Hozzá tévé még, hogy ő „Capitáz“-a vagy főnöke az ajtó előtti hamal-osoknak. Most keleti arab nyelven szólék hozzá, bár alig remélém hogy megfogok értetni tőle, kivált midőn ő már olly régóta volt távol honától. Azonban egészen helyes feleleteket ada nekem, ajakai a' vágytól remegve 's szemei sugározva örömtől, ámbár könnyen észre leheté venni, hogy az arab vagy inkább a' mór nem az a' nyelv, mellyben gondolkodni vagy beszélni szokott. Társai mind körülállának minket kíváncsian hallgatva, ottan ottan felkiáltva, midőn valami mondás tetszésüket megnyeré: „Wakhud rajil shereef hada, min beled del scharki.“ (Egy szent ember ez, a' kelet országaiból.) Végre elővevék egy scheidt, mellyet mindig tárczámban hozdozok, 's kérdém a' capitáztól, látott-e valaha még egy illyen pénzt? Sokáig nézé a' tömjénezőt 's olajfaágat 's nyilván nem igen látszék tudni, mint kelljen belőlük okulni. Egyszer eszébe ötlék, a' köröskörül folyó irást mind két oldalon megtekinteni 's elkiáltva magát, szóla most a' többi hamal-osoknak: „testvéreim testvéreim; im ezek a' Salamon betüi. Ez megszentelt ezüst. Ezt a' pénzt meg kell csókolnunk.“ Ezután a' fejére tette, szemeihez nyomta, 's végül megcsókolta azt lelkesültséggel, mit a' testvérei is rendre mindnyájan tőnek. Visszavéven tőlük, ismét kezembe adta, magát mélyen meghajtva. Griffiths beszélte nekem később, hogy ez az ember a' napnak hátralévő részében nem tudott többé dolgozni, 's nem tett egyebet, csak nevetett, hangosan fel felkaczagott 's ön magával beszélgetett.

Engedd meg uram, hogy egy pohár serrel kínáljalak, szóla most hozzám a' fennebb említett, különös alaku személy. Egy rövid lábu testes ember vala ez, öltözeté állott egy mocskos, portubákszinü kaput, piszkos fehér matrócznadrág, 's még piszkosabb pár harisnyából. Fején egy elnyütt selyem kalapot viselt, mellynek karimái hátul és elől felfelé voltak hajtva. A' hamal-osokkal folyt beszélgetésem alatt láttam volt hogy többször felemelte szemét a' hirlapról 's a' Shekel előmutatásakor jelentékenyen piszegett 's azt a' kapitaz kezében megnézte vala. „Engedd meg uram, hogy egy pohár serrel kínáljalak,“ folytatá ő; én gyanítám hogy embereink közül való vagy, még mielőtt a' hamal-osokhoz szólanál. Uram, ollyan jól esik szívemnek látni, hogy egy magadszerű ur-

nem véli magát nagyobbnek, hogy sem szegény atyafiaival szólhasson. Én magam is nem ritkán cselekszem így, 's úgy hiszem, Istenki-törtené nevem — Salamonnak hívják — az élők sorából, ha őket megutálnám. Én ugyan nem sokat tudok az arabból, de még is meg lehetősén értettelek, 's rendkívül örvendék a' ti társalgástokon. Te bizonyosan sok Schillam eidri-vel borsz, de még is megijesztél engem, midőn a' Hamalostól kérdezéd, ha olvasta-e valaha a' Thoraht; természetesen úgy értéd, a' Meforschimmel; mert én őt, olly szegény ember létére, nem tartom elég becoreschnek, hogy a' Thoraht magyarázók nélkül olvassa. Ugyan valld meg nekem uram; én téged Salamancai zsidónak tartalak, ott a' mint mondják, még ma is létezik néhány a' régi családokból. Voltál-e valaha Tudelában, uram? nem messze Salamancától, úgy hiszem. Egy saját vérrokonom élt egykor ottan, — egy nagy útazó, uram mint te; járt egész világszerte, zsidókat felkeresni; elment a' Sinai hegyre is. Szolgálhatok e neked valamivel Gibraltarban, uram? valami megbizással? szintolly jutányosan és gyorsabban véghezviendém mint akárki. Nevem Salamon. Én Gibráltárban eléggé ismeretes vagyok; igen uram, 's a' Crooked Friarsban, 's a' mi azt illeti, az uj kő-úton Hamburgban; ugyan mondsza meg nekem, uram, úgy tetszik, már egyszer láttalak futólag a' bremeni vásáron. Beszélz-e uram, németül? igen természetes, hogy beszélz. Engedd meg, uram, hogy egy pohár serrel kínáljalak. Szeretném, ha ez Mayim, Hayim volna számodra; igazán, uram, én szeretném, ha az életnek véle meg volna. Nos, uram, mondd meg nekem véleményedet e' tárgyban (itt alább hangolá beszédét 's a' hirlapra csapott). Nemde borzasztó, ha egy zsidó a' másikat megcsalja? Ha én saját nyomorult titkomat valamely ember örködése alá adom, 's ez az ember zsidó, akkor nem igen szeretek elárultatni, azt koránt sem várom. Szóval mit gondolsz amaz aranypor — tolvajlás felől, 's mi történend azon szerencsétlennel, kikre, mint látom, rábizonyult a' tolvajság?“

Ugyanaz nap még tudakozódám a' Tangerbe átmevetés módjai felől, nem kívánván továbbra is Gibraltárban mulatni, hol, bármi érdeklő legyen is a' hely egy észlelő utasra nézve, engem semmi különös foglalkodás nem tartóztatott. Estve meglátogata egy berberiai szü-

letésü zsidó, ki titkárnak mondá magát egy kisdud genuai naszád birtokosánál, melly Tanger és Gibraltár közt szokott evezni. Azon erősítésére, hogy a' hajócska csalhatatlanul már másnap estve elinduland az imént nevezett helyre, megegyezém vele az átmenet iránt. Ő úgy vélé, minthogy a' szél kelet felől fú, rendkívül gyors lenne az utazás. Mivel a' kevés időt, mellyet még Gibraltárban valék töltendő, a' legsikeresebben óhajtam használni, elhatározám a' Casematte-kat vagy földalatti bástyaboltokat, mellyeket még nem láttam vala, más nap reggel meglátogatni, 's e' végre kikéretém magannak a' kívántató engedelmet, mit nem sokára meg is nyerék.

Kedden reggel hat órakor megindulék e' látogatásra, kísérve egy igen okos és őszinte képü zsidó ifjonctól, egyikétől azon két testvérnek, kik a' vendégfogadóban bérinasi szolgálót tevének.

A' reg borongó felhős volt, de meglehetősen meleg. Egy meredek utcán uenénk fel, aztán keletre fordulánk 's majd elérkezünk közelébe az ugynevezett mór kastélynak, — egy roppant toronyak, de a' melly az álgyugolyóktól, mellyek ama híres ostrom alkalmával ellene lödöztek, annyira megrongáltatott, hogy jelenleg nem igen egyéb mint omladék. Száz meg száz lyukak találatnak az oldalfalakban, hol, mint mondják, még most is állnak a' golyók. Itt, egy kunyhóforma épületnél, egy pattantyús altiszt csatlakozék hozzánk, ki vezetőnkül vala rendelve. Köszönve nekünk, egy szörnyű nagy szirthez vezet, hol egy a' szirt alatt elmenő sötét boltozatos folyosónak nyitá meg ajtaját. Kijutván a' folyosóból, egy meredek ösvényen vagyis inkább egy grádicson találók magunkat, melly mind két felől kőfalaktól volt övezve.

Mi nagyon csendesen menénk előre, mert sietni egy illy helyzetben nem sokat használt volna, a' midőn néhány percz alatt el kellett volna fuladnunk. A' katona, jól ismerve a' helyet, kimért léptekkel haladt előttünk, szemcét a' földre szegezve.

En nem kevésbé vizsgálám azon embert, mint a' különös helyet, hol most valánk, 's melly minden pillanatban idegenszerűbb lön. Ő szép példánya volt egy katonává átváltott földmivelőnek; 's valóban ezen néposztályból is áll egészen a' sereg, mellyhez ő tartozik. Ott lépdel ő, egy erőteljes, magas szál,

piros arczu, gesztenyeszin haju ember, minden hüvelyk rajta egy angol; ime mint lépdel amott, gondolkodó, hallgatag és udvarias; igazi angol katona. En becsülöm a' bátor skótot, szeretem a' merész, indulatos irhonit; bámulom mind a' külön néptörzseket, mellyek a' britt szigetek népességét teszik; mindazáltal megkeil vallanom, hogy egészben véve, egyik sem olly képes, egy harczi merész hivatalára mint Oanglia vidéki lakosai, egyik sem olly erődus, olly hidegvérü, és mégis olly titkos bel tüztől lelkesült. Tekintsd Anglia történeteit, 's majd átlátandod, mire képesek ezen emberek. Hastings mellett is a' mohos előidőben meggyőzték ők, bár a' legkevésbé kedvező helyzetben, elgyengítve a' csak előbbi borzasztó háboru által, hadi fenyték nélkül, — hogy aránylag ugy szóljak — 's rosszul fegyverkezve, minden más elleneiket, a' norman lovagokon kívül. Nyomozd az ő tetteiket Frankhonban, mellyet kétszer hódítottak meg; kísérd el őket Spanyolhonba, hol kézivök idegeit surrogatták, 's vivó bárdjait emelték, 's dicső nevet hagytak magok után Inglis Mendiben, olly nevet, melly mindaddig tartand, míg a' cantabriai hegyek egész tüzben enyésznek el. 'S csak a' legujabb időkben is — kövesd e' bátrak tényeit az egész világon, 's bámuld velem együtt e' fontolkodó, hallgatag, vitéz férfit, ki nekem egy külföldi hegyi erősség csodáit mutatá, melly több mind száz év előtt hontársai által ragadtaték el egy hatalmas és büszke nemzettől, 's a' mellynek hiv és erős őre most ő vala.

Eljutánk azon bámulást gerjesztő mélységhez, melly a' földszorulat — az ugynevezett semleges birtok — felett meredeken emelkedik, meztelen és borzasztó alakban tekintve át Spanyolhonba, 's belépénk legott a' bástyaboltokba. Ezek hosszú folyosókból állnak, mellyek az élő sziklába faragvák, mintegy tizenkét lábbal a' kül szinen belől, melly megett azok a' hegynek egész szélességén ez irányban végig mennek. E' folyosókban találatnak kevés távolságokra emberkezektől durván kivágott, tátongó nyílások, hol tiszta, kissé emelkedett, apró kővecsekből rakott kövezeten állnak az álgyuk, mindenik mellett egyfelől egy golyó pyramis, másfelől egy szekrény, mellyben a' pattantyus foglalatoságához kellő szerszámok tartatnak. Minden a' maga helyén állott, a' legszorosb angol rend-

ben, minden készen volt arra, hogy kevés perc alatt, a' legbüszkébb és legszámosabb serget, melly netalán a' száraz föld felől csatarendben jőne e' sajátságos erősség ellen, szétrombolja és meggyőzze.

Ezen helyeken nem sok változatosság van, a' midőn egyik boltozat és álgyu egy alakú a' másikkal. Mi az álgyukat nézi, azok nem nagy öblűek, mi szükségtelen is volna itt, hol egyetlen kövecs, olly szörnyű magasról lehajtva, halált okozna. Azonban midőn egy aknába szállanánk, láték egy nagyobacska üregben két temérdek táborigyut, mellyek különös álnok és ellenséges szándékkal pillantanak le egy meredek szirten, melly ha bár nem is borzasztó nehézségek nélkül, meg vala hágható. Ezen óriási álgyuk közül egynek csupa lélekzése is elég volna, hogy ezer embernél többet lezuditson a' mélységbe. Minő rémület és borzadás érzelmeinek kell egy ellenség keblében felébredni, midőn e' szirtüreg valamely ostrom alkalmával ezer tátongó nyílásból köpdösi a' maga lángjait, füstjét és dőrejét, — nem csekélyebb e' borzadás annál, mit a' vidéki földműves érez, midőn Mongibello minden törkajából okádja kénkőves lángjait.

Miután a' sziklaboltokból ismét kijöttünk volna, tovább menénk, több álgyutelepeket megnézni. Az altisztet kérdém, ha e' pattantyuk kezelésében ő és társai jártasok volnának-e. Ezek az álgyuk — viszonzá ő — nekik csak annyi, mint madárpuska a' madarásznak; ők szintolly könnyen kezelik azt, 's úgy hiszi, még pontosban czéloznak velők, mint-hogy soha vagy csak ritkán hibáznak el valamely tárgyat, melly lövésnyi távolban van. Ez az ember soha sem szóla csak midőn megszólíták, 's illykor ép és józan ész árultak el feleletei, 's általában jól voltak kifejezve. Mintegy két óráig tartott, vándorlásunk után egy csekély ajándékot adék neki, 's szives kézzorítással vevék tőle búcsut.

Estvefelé készülődtem, a' Tangerbe induló hajóra szállni, azon biztomban, mit a' zsidó titkár a' hajó elindulására nézt mondott volt. Azonban történetesen találkoztván vele az utcán, jelenté nekem, hogy csak másnap reggel leend az indulás, 's egyszersmind jóvaslá, jókorán ülnék hajóra. Ide 's tova ögyelgék hát az utcákon, mig éjeledni kezdett 's elfáradva, ép a' fogadónak tarték, midőn érzem

hogy valaki kapútomat meghuzá. Éppen egy tolongó néptömeg közt valék, melly néhány veszekedő irlandi katona körül volt összegyűlve, 's azért ügybe sem vevém; azonban majd még keményebben rántottak meg, 's egy olly nyelven hallám magamat megszólítva, mellyet már félig elfeledtem volt, 's mellyet nem remélék többé hallhatni. Körül tekinték 's, ime, egy magos alak álla szoroson hátam megett 's nyugtalanul vizsgálódó szemekkel néze szemem közé. Fején a' kauk-ot vagy jerusalemi børsipkát bordá; vállairól egy bő kék mente csüngött, mellyet majd nem a' földön vonzolt maga után, mig lábszárai kandrisa — vagy török pantalonba voltak takarva. Én ez alakot szintolly figyelmesen szemlélém, mint ő engemet. Eleinte egészen idegennek tetszék nekem ez ábrázat; 's éppen mondanı akarám: én téged nem ismerlek; midőn egyszerre egy két arczvonása meglepett 's én, bár némileg kétkedve, kiáltám: „Bizonyosan Judah Lib lesz ez.“

Ha jól emlékezem, 1834 ben volt midőn a' balti tengeren egy gőzösen valék. Egy fiatal ember mintegy huszonkét éves, méla állásban támaszkodott a' hajó oldalfalához. Arczáról mindjárt zsidó eredetűnek ismerém; mindazáltal valami sajátságos ötlött fel külsején, ollyas, mi ritkán találatik e' nép között, bizonyos nemes és finom mód: mi rendkívül vonza engemet. Közeledém hozzá 's néhány perc múlva komoly beszédben valánk. Ő lengyelül és zsidó-németül beszélt összevissza. A' történet, mellyet elbeszélé nekem, nagyon különyszerű vala, 's mégis minden szavának hitelt adtam, mert tiszta őszinteség hangján valának mondva, mi által minden kétség el lönszlatva. Osztán nem is volt semmi oka engem hazugsággal megcsalni. Egyetlen eszme, egyetlen tárgy foglalá őt el egészen.

„Az én atyám,“ beszélé nekem akkor olly nyelven, melly nyilván bizonyítá eredetét, „Galatiában született, főbb osztálybeli zsidó, tudós volt, — mert ő értette a' Zohart *) 's szintolly jártas a' gyógyászatban. Midőn még nyolcz éves gyermek voltam, ő elhagyá Galatiát, magával vivé nejét — anyámat és enge-

*) Egy rabbi — könyv, selettébb bajos értelmű, noha csak a' végből iratott, hogy a' héberék vallási szertartásával egybefüggő bizonyos pontokat magyarázzon.

met, keletnek vevé útját, Jerusalemig. Ott megtelepedék mint kalmár, mert ő a kereskedéshez, 's a pénzszerzés különböző nemeihez jól értett. Nagy becsületben is volt a jerusalemi rabbik előtt; mert ő lengyel volt 's többet tudott a Zoharból 's több titkot értett megfejteni mint a legbölcsebbek közöttük. Gyakori utazásokat tett 's olykor hetekig, sőt hónapokig volt távol, de soha sem tovább hat hónapnál. Az atyám szeretett engem, 's üres óráiban megtanított annak egy részére, a' mit tudott. Egy boltunk volt Jerusalemben, egy kalmárboltunk tudniillik, hol mi a nazarenusok portékáit árultuk, 's az anyám és én 's egy hugocskám is, ki Jerusalembé érkezünk után született volt, mindnyájan segédül voltunk atyámnak kereskedői üzérletében. Vegre történt egyszer, bizonyos időben azt monda nekünk, hogy ő el akar utazni, mire megölele minket, bucsut vön és eltávozék. Vártuk hazajövetelét, de hónapok multak, hat hónap elmúlt 's ő nem jött, és mi csodálkoztunk; 's ismét hónapok multak, ismét hat hónap, de ő mind csak nem jött, hirt sem hallottam felőle, 's sziveink bubánattal valának eltelve. De midőn évek, két egész év, eltelt volna, így szólék anyámnak: „En megyek és felkeresem az atyámat.“ 'S ő monda: „Jól teszed fiam,“ 's megálda engem, és én megcsokolám kis hugomat, 's utaztam egész Egyiptomig, 's ott híreket hallék az atyámról, mert az emberek azt mondák, hogy volt ott atyám, 's megnevezék az idejét, 's mondák, hogy onnan a törökök földjére ment legyen. És így követém őt a törökök földjébe egész Konstánczinápolyig. 'S midőn oda érkeztem, ismét hallék hirt az atyámról, mert ő ismeretes volt a zsidók közt, 's megmondák nekem ott léte idejét, hozzáadván, hogy üzérkedése szerencsés volt. 'S Konstánczinápolyból ismét elutazott, de hová, nem tudták. Most gondolám magamban, tán az ő atyáinak földére ment, éppen Galatiába, rokonait meglátogatni. Eltökélém hát magamat, oda elmenni; 's én elmenék oda, és megtalálám rokonainkat, és megismertetem magam övelek, és ők örültek láttomon. De midőn kérdezkedném tőlök az atyám után, fejüket rázák, és semmi utasítást nem adhatának nekem 's ők jó szívvél látták volna, ha köztök maradok, de azt nem tettem, mert az atyámra való gondolás mélyen izgatá bensőmet, 's nem

volt nyugvásom. Így folytattam utamat 's egy más tartományba mentem, egész Muszkaországig, 's a kikkel csak találkoztam, zsidók, muszkák vagy tatárok voltak legyen bár, tudakozódtam tőlök atyám után; de senki sem ismerte őt, sem hallott felőle. Így térék hát vissza, 's ihol látsz most engem; 's czéлом most egész Német- és Franciaországot, sőt az egész világot beutazni, mig nem hirt hallhatok az atyámról; mert én nem nyughatom addig, mig végére nem járok, mi lett az atyámból, mert az atyámra gondolás ég az agyvelőmben miként a tűz, igen, mint a gyehenna tüze.“

Ez vala már az ember, kit én most öt évnek lefolyta után Gibraltar utczáin az esti homályban viszont láték. „Igen,“ viszonzá ő, én vagyok Judah, ki Libnek neveztetik. Te nem ismertél rám, de én rögtön rád ismertem. Milliók közt is rád ismertem volna, 's hogy az utolsó izben láttalak, nem mult el nap, mellyen rólad ne gondolkodtam volna.“ Éppen felelni akarék neki; de ő kihúza engem a tolongásból 's egy boltba vezetete, hol hat vagy hét zsidó guggolt a földön, és bőrt vagdalt. Ő monda valamit nekik, mit nem érték, mire azok fejüket meghajták, munkájokat tovább folytatva a nélkül, hogy tovább figyelnének ránk. Egy különös alaku ember kísért volt minket az ajtóig, rendkívül vásott, de még is divatos szabásu öltözetben. Mintegy ötven évesnek látszott lenni, arcza, melly nagyon széles vala, bronzszinű; arczvonalmái szabálytalanok, de igen férfiasok, 's ámbár egy zsidóéi valának, még sem mutatták a ravaszágnak legkisebb nyomát is, sőt inkább nyíltságét és őszinteségét. Termete feljülhaladta a közép mértéket, 's rettentő bajnokias volt; háta és karjai betű szerint egy Herculesének látszának lenni, egy jelenkori kaputba szorítva; arczának alsó részét borzos szakál fődé, melly egész a mell közepéig ért le. Ezen alak megállva az ajtónál, szemeit rám és Judabra szegé.

(Folytatjuk).

Töredékek egy talált gyermek életéből. *)

Casa della Nunziata.

Nem tudom, mellyik nőtől, 's mellyik férfi kéje kielégítésére fogantattam. Éppen oly kevéssé tudom, ki tartott a' keresztviz alá 's adta nekem a' Ginevra nevet. Nem ismerem a' kebelt melly szoptatott, 's nem emlékezem hogy gyermekkoromban vagy egy nyájas arc mosolygott volna reám.

Az első emlékezet, melly számomra fennmaradt, a' fájdalom, midőn homlokomat egy márványköasztal szegeletébe csaptam, melly a' Casa della nunziata egyik sötét folyosója közepén állott. Ez egy lábrugás következésében történt, mellyet egyike azon furiáknak adott nekem, kiket ott dajkáknak neveznek. — Ez emlékezet fénysugár egy hosszú éjszakában, 's csak annyit tudok, hogy e' házban sokat sirtam, mialatt a' hideg kőpadolaton csak nem meztelenül ide 's tova forogtam.

Az első esemény azonban, mellyhez kötetem nyomorult életem elbeszélése fonalát, a' következő.

Egy komor esős nap volt, egyike azon napoknak, midőn a' természet velünk együtt siratni láttatik a' szerencsétlenséget, mellynek áldozatul tett ki. Én szegény gyermek, mint rendesen, száz más korombeliekkel félholtan feküdtem a' földön, hideg és éhségtől elkénszeredve, csak nem érzékellen állapotban. Ekkor hozzám jöve egyik dajka, kinek ocsmány ostoba képe most is előttem lebeg, 's bal karomnál fogva olly durván felrántott a' földről hogy karom kimarjult. — Nem találok szókat az iszonyu fájdalmat leírni, mellyet éreztem. — Jajgatásom egy hóhért is szájalomra birt volna, de e' nő nem látszott azt hallani, 's fájós karomnál fogva, egy sötét beszélő-terembe vonzolt.

Itt mocskos padokon, mellyekkel a' terem tele volt rakva, egy csomó gyermek ült, fiú és leány, különböző de mindenik fájdalmas helyzetben. Némeltyiknek keze 's lába olly szorosan körül volt tekerve kötelékekkel, hogy a' mint későbbre tapasztaltam, a' vér

nem foroghatott szabadon, hanem a' főre kellett tolnia, 's ábrázatjuk sötét szederjes volt, mintha megfúláshoz közel lennének. Mások kötetlen voltak, félmeztelen, 's noha tél volt, egész öltözetök egy ingből állott, melly a' hideg ellen mit sem védte. — A' piszkos teremben néhány alak, pórnökhoz hasonló, járt körül, hol egyik hol másik gyermeket vizsgálva, ezt magasra felemelve, annak testét tapogatva, ennek szájába nyulva, annak szemhéjját felfeszítve, mint portékát szokás vizsgálni. A' mellyik nem tetszett, azt visszalökék szinte hihetetlen goromba módon, azokat pedig kik megtetszettek, felvevék karjaikra 's elvitték minden szó nélkül magokkal. Egy ősz fürtű öreg, kopasz fejtetővel 's nagy szemüveggel orrán, a' terem egyik szegletében ült egy asztal előtt, mellyen egy nagy könyv vala föltárva, 's valamit irt a' könyvbe mind annyiszor, hogy egy gyermeket elvitt valamellyik nő.

Midőn a' hárpia, ki engemet maga után hurczolt, a' terem közepére ért, eleresztett, 's egy padra rogytam le. De csak hamar ismételve felemeltetem többek által, és pedig mindég kimarjult karomnál fogva. A' fájdalom szerfelettsége külsőleg nyugodttá tön engemet, mert elvette erőmet a' sirásra, csak némán szenvedtem. Végre egy középidejű nő, ki fél szemére vak, 's egyébiránt is olly ijesztő rut volt, hogy a' gonosz lélekhez hasonlított, miután több ízben ide 's tova ránczigált, kezét számba dugta 's egész testemet megtapogatta volna, így szólt a' dajkához:

„E' gyermek tetszik nekem. Nem állhatom a' pityergő gyermekeket. — A' hajnalból meglehet ismerni a' napot. Szükségem van valakire, ki dolgozni segítsen, 's csendes és engedelmes; mennyi idős lehet?“

„Négy öt éves“ volt a' felelet.

„Jól van, én elviszem.“ Ugymond a' nő.

Ézután valamit irt az öreg az előtte fekvő könyvbe, 's a' nő elvitt engemet magával.

A' szabad lég, 's távozásom a' helyről, mellyet megszoktam világomnak tekinteni, végre feloldák néma fájdalmamat 's az könnyekben tört ki — sirtam, mintha a' legboldogabb helyet kellene elhagynom.

A' nő nem igen látszott erre ügyelni; egy kosárba bujtatott, melly egy sovány éhelhalt szamar hátáról lógott le, madzagokkal oda kötött olly szorosan, hogy egy tagomat sem tudtam mozdítani, azután maga is

*) Raniéri Ginevra or l'orfana della Nunziata című regényéből, — adatul a' nápolyi jótékony intézetek ismertetésére.

felült a' számárra, 's San Pierro ad aram felé utba inditá; midőn azonban sírásom 's jajgatásom szűnni nem akart, 's a' mellett minduntalan fájós karomra mutattam, mennyire kötelékeim engedték, megállította a' szamarat, 's leszállni készült, karomat megtekintendő. De ebben a' pillanatban egy kocsi rohogott el mellettünk, 's a' nőt, ki leszállás közben nem ügyelt hátra 's véle együtt a' szamarat is egy hatalmas lökéssel földre teríté. — Iszonyu dühvel kelt fel 's rohant reám ekkor a' nő, nekem tulajdonitva szerencsétlenségét, 's miután irgalom nélkül elvert, útját tovább folytatta.

A' della Maddalena hidnál egy csoport vámos őrkatona és kutató állott. Mihelyt oda értünk, éhes farkasokként rohantak reánk, néhány a' pórnt vette körül 's végig tapogatta, nincs-e teste körül tiltott portéka elrejtve, mialatt mások a' zsákokat forgatták ki, mellyek a' szamar hátáról átalvető módra lógtak le két felől. Az egyik éhes kopó, hosszan lecsüngő bajusszal, vég nélküli pofaszakállal, 's égő szipával szájában, azon kósárt vette vizsgálat alá, mellyben én nyomorult gyermek guggoltam, 's mivel alattam egy kevés szalmát von észre, leoldotta a' kosarat, 's a' földre tevé. Azután eleinte engemet is elakart oldani, de mivel az nem ment olly hamar mint ő akarta, egy hosszú éles hegyű vaspálczát von elő, 's mellettem öszvé vissza szurdalta a' szalmát, miközben testemnek több részeit megsértette, szipája szikrázó tűzével pedig szememet szinte kiperzselte.

A' pórnt hangos lármával erősítette, miszerint nem a' városba szándékozik, hanem Sant Anastasiá-ba, hol lakik. Ekkor egyik poroszló, ki még mindegyre motozta, egy csirkét vont ki zsebéből:

„Hah, te gyalázatos hazug! hallgass! függened kellene, mert a' pestist hordozod magaddal. Nem tudod, hogy Nola-ban pestis van, 's a' tyukok terjesztik el, 's hogy ennél fogva minden tyuk a' vámszedőké? Te nem fogsz Sant Anastasiá-ba menni.“ —

A' csirke látására az egész éhes csoport reánk rohant, 's egy undok rekeszbe hurczoltattunk. Itt kellett a' napot 's a' következő éjet töltenünk, 's csak másnap reggel, midőn új vámor érkezett bocsáttattunk szabadon. —

Ismét utnak indultunk. Utközben a' pórnt néhány ismerőseivel találkozott, kik kíváncsilag kandikáltak a' kosárba a' Casa della nunziata-ból hozott gyermeket megtekintendők, azonban ismét egykedvűleg fordultak el tőlem, 's nem sokára megérkeztünk Sant Anastasiá-ba. A' szamar magától megállott egy füstös kunyhó alacsony ajtaja előtt, a' pórnt leszállott, 's kinyitotta az ajtót, melly mellől egy szalmaágyból egy macska 's egy nagy kutya bujtak ki 's panaszos hangokra fokadva jelenték ki éhségüket. — A' pórnt belépett a' kunyhóba 's utána a' szamar, kutya és macska.

A' kunyhó belseje egyszerű volt. A' keskeny alacsony ajtó egyszersmind ablak helyett is szolgált, balkézre egy rakás szalma volt a' földön elterítve; a' falközepén egy nyílt kut volt, 's tulrajta jászol, melly előtt két sovány tehén kérődött, egyetlen gazdagsága a' háznak. A' szalma rakásban egy disznó hasalt, melly minket rőfögéssel idvezlett. Jobbra a' tűzhely állott kormos kéményével, 's mellette egy vizkorsó. A' háttérben pedig a' kőfalból egy alacsonyabb kőfal nyult ki, mellyen szalmából ágy vala készítve, 's ez volt a' házasszonya hálóhelye. —

Ez levette a' számárról terhét, 's a' jó állat sorba állott a' tehének mellé. Azután leoldott engemet 's a' kut mellé fektetett a' szamar és disznó közé 's intett, hogy csendesen viseljem magamat, — kihajtá a' teheneket 's kivonta az ekét, az ajtót bécsukta 's engemet a' más négy állattal hagyván eltávozott.

Miként gyógyult meg kimarjult karom, 's a' poroszlótól kapott sebeim, nem tudom, annyi bizonyos, hogy egyedül a' természet gondoskodott rólok. A' napokat és éjeket a' legnagyobb nyirokban töltöttem, 's csak nem folytonosan érzettem, mit később mint lázforrást hallottam leiratni. Egy darab vízben meglágyított fekete kenyér, volt eledelem, 's a' kunyhó földjén elhintett szalma azon kör, mellyben mozognom megengedett. De sorsomnak még nyomasztóbbnak kelle lenni, mert miután a' pórnt úgy találta, hogy majd mi hasznomat sem veheti, de sőt tehetetlenségem még neki okoz gondot, banni kezdé tettét, 's ütött, vert és rugdosott.

(Folytatása követhet.)